

Στις αρχές του 19^{ου} αι. η Ιστορία ξεχώρισε εκείνους τους πολεμιστές που βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή του Αγώνα για την απελευθέρωση της Πατρίδας. Ξεχώρισε, επίσης, εκείνους τους Δασκάλους που καθοδήγησαν τα παιδιά, τα οποία, στη συνέχεια, θα γίνονταν οι πρώτοι Ελεύθεροι Πολίτες της Ελλάδος. Ανάμεσά τους πλήθος κληρικών, που η πίστη και ο βίος τους έγινε παράδειγμα και που έδωσαν τον δικό τους αγώνα για τη διαφύλαξη της ορθόδοξης πίστης και του ηθικού των Ελλήνων.

Τον Ιγνάτιο επίσκοπο Αρδαμερίου και κατόπιν Γορτύνης η Ιστορία – είναι βέβαιο – θα δυσκολευτεί να τον κατατάξει σε μια και μόνη κατηγορία. Υπήρξε δυναμικός Ιεράρχης, Δάσκαλος και Οπλαρχηγός. Ως επίσκοπος Αρδαμερίου και μετέπειτα Γορτύνης, καθοδήγησε τους Χριστιανούς στις δύσκολες στιγμές της γέννησης του ελληνικού έθνους, ως Δάσκαλος αγωνίστηκε για την ίδρυση σχολείων και τη διάδοση των γραμμάτων, ενώ, ως οπλαρχηγός, έλαβε, ενεργά, μέρος στις στρατιωτικές επιχειρήσεις του Αγώνα στη Χαλκιδική, προσφορά για την οποία, με την ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού βασιλείου, τιμήθηκε με τον Χρυσό Σταυρό του Σωτήρος.

Στόχος του σύντομου αυτού Άρθρου είναι να τιμήσει τη μνήμη αυτού του ενάρετου και φιλογενή κληρικού, αναδεικνύοντας, μέσα από τις σωζόμενες πηγές, τις σημαντικότερες πτυχές της προσφοράς του στην Εκκλησία και την πατρίδα.

Α. Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΩΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΡΔΑΜΕΡΙΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1821

Ο Ιγνάτιος γεννήθηκε το 1769¹ στα Αμπελάκια Θεσσαλίας². Αν και καταγράφεται πως μακρινός του συγγενής(αγνώστου όμως βαθμού συγγενείας), ονομαζόταν Καραμπελάς, το οικογενειακό του όνομα παραμένει άγνωστο³. Άγνωστη παραμένει και η ακριβής ημερομηνία της χειροτονίας του⁴ ως επισκόπου Αρδαμερίου⁵. Από συγκεκριμένη πηγή συνάγεται ότι εξελέγη πριν το 1814⁶, ενώ παράλληλα, τον Οκτώβριο του 1815, εμφανίζεται, ως Έξαρχος του Πατριαρχείου, να αναγιγνώσκει, προς τα μέλη της Ιεράς Κοινότητος του Αγίου Όρους Σιγίλιο του Πατριάρχου Καλλινίκου Ε΄⁷. Γνωστό, πάντως, είναι το γεγονός ότι, αφού διδάχθηκε τα πρώτα γράμματα στην πατρίδα του⁸, μετέβη για ανώτερες σπουδές στη Θεσσαλονίκη, από όπου, ουσιαστικά, ξεκινά και η προσωπική του πορεία⁹.

Οι σύγχρονοί του αναφέρονται σε αυτόν ως φιλομουσότατο, φιλόπατρι¹⁰ και ενάρετο¹¹. Τα χαρίσματα αυτά φαίνεται πως διέκρινε στο πρόσωπό του, το 1818, ο Φιλικός Καπετάν Ιωάννης Φαρμάκης, ο οποίος τον μύησε στη Φιλική Εταιρεία¹². Ειδικότερα, κατόπιν προσωπικής προσκλήσεως του Αλεξάνδρου

¹ Από τον κατάλογο των μνημένων στη Φιλική Εταιρεία μαθαίνουμε ότι ο «Ιγνάτιος Αρδαμερίου Αρχιερέυς» στις 22 /8/ 1818 ήταν «χρόνων 49». Βαλερίου Γ. Μέξια, *Οι Φιλικοί. Κατάλογος των μελών της φιλικής Εταιρείας Αρχείου Σέκερη*, Αθήναι 1937, σελ. 13.

² Βαλερίου Γ. Μέξια, ό. π., σελ. 519. Μητροπολίτου Πολυκάρπου, «Ο Αρδαμερίων Ιγνάτιος», *Θεολογία Ε΄* (1927), σελ. 126.

³ Σε επίσημη Αναφορά του Διοικητή Γορτύνης «προς την Επί των Εκκλησιαστικών κλπ. Γραμματεία της Επικρατείας» βεβαιώνονται μία αδελφή ένας ανεψιός και ένας εξάδελφος του Ιγνατίου, χωρίς να δηλώνεται το επώνυμό τους. Βεβαιώνεται επίσης «Καραμπελάς τις τυπογράφος εν Αθήναις, ο βαθμός συγγενείας του οποίου ήτο άγνωστος». ΓΑΚ/ΚΥ/Οθωνικά Αρχεία/ΥΕΔΕ/Εκκλησιαστικά/Φ.129/ έγγραφο 6(ψηφιακή αρίθμηση φύλλων 000012-000013).

⁴ Ν. Β. Τωμαδάκης, «Ο Έπίσκοπος Αρδαμερίου Ιγνάτιος(1769-1839)», *Μνημοσύνη Δ΄* (1972-1973), εν Αθήναις σελ. 118.

⁵ Η Επισκοπή Αρδαμερίου με έδρα τη Γαλάτιστα στις αρχές του 19^{ου} αι υπαγόταν στο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης. Ράλλη-Ποτλή, τ. Ε΄, σελ. 514. Για πρώτη φορά αναφέρεται σε «τακτικόν» (Notitia του έτους 980) ως «ο Ερκούλεον ήτοι Αρδαμερέως». Συνέκδημος Ιεροκλέους έκδοση Βερολίνου [1866], σελ. 101.

⁶ Ο Ιγνατίος ήταν επίσκοπος όταν εκδόθηκε η «Απολογία Ιστορικοκριτική υπό Αναστασίου ιερέως και Οικονόμου των Αμπελακίων» 1814 (σελ. 217). Βλ. Μητροπολίτου Γόρτυνης και Μεγαλοπόλεως Πολυκάρπου, «Ο Αρδαμερίου κατόπιν Γορτύνης Ιγνάτιος», *Θεολογία τ. Ε΄*, σελ. 126).

⁷ Ευλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, *Αθωνίται - Ιστορία ασκητισμού*, Θεσσαλονίκη 1929, σελ.172 και 231.

⁸ Ότι «[στα Αμπελάκια εδίδαξε] ο διάσημος κληρικός εκ Μηλεών Πηλίου Γρηγόριος Κωνσταντάς», δε σημαίνει ότι ο Κωνσταντάς υπήρξε δάσκαλος του Ιγνατίου, αφού ήρθε στα Αμπελάκια το 1795 όταν ο Ιγνάτιος ήταν 26 ετών. Βλ. Μητροπολίτου Πολυκάρπου, ό.π., σελ. 126.

⁹ Απόστολος Γλαβίνας, *Αρχιερείς της Επισκοπής Αρδαμερίου*, Μακεδονικά τ. 20, 1980, σελ. 20.

¹⁰ «Οὕτως ἠκούσαμεν καὶ ἀνέγνωμεν ἐγκώμια τῆς φιλοπατρίας καὶ φιλομουσίας τῶν ἐπισκόπων Διονυσίου Πλαταμῶνος καὶ Ἰγνατίου Αρδαμερίου καὶ Γαλατίστης». Εμμανουήλ Γεδεών, *Πατριαρχικά Εφημερίδες*, Εν Αθήναις 1938, σελ. 524.

¹¹ «Διαβάς δε [ο Ι. Φαρμάκης] καὶ εἰς Ἅγιον Ὅρος τοῦ Ἄθωνος, πρὸς τοῖς ἄλλοις κατήχησεν καὶ τὸν αἰοίδημον Πατριάρχην Γρηγόριον, καὶ εἰς τὰς Σερράς τὸν ἐκεῖ τότε ἀρχιερατεύοντα Χρῦσανθον, καὶ τὸν ενάρετον ἐπίσκοπον Αρδαμερίου καὶ ἄλλους» Εμμανουήλ Ξάνθος, *Απομνημονεύματα περί της Φιλικής Εταιρείας*, Αθήναι 1845, σελ. 9.

¹² Βαλερίου Γ. Μέξια, ό.π., σελ. 13.

Υψηλάντη¹³, ο Ιγνάτιος, επιφορτίστηκε με την αποστολή να μητήσει στην Εταιρία τους καπεταναίους του τομέα Ολύμπου · περιοχή, ιδιαίτερα, σημαντική για το νέο σχέδιο των Φιλικών, σύμφωνα με το οποίο στην Επανάσταση εντάσσονταν και οι παραδουναβίες ηγεμονίες.

Καθ' όλη τη δράση του, οι ηγέτες των Φιλικών του έδειχναν ιδιαίτερη εμπιστοσύνη, αναφερόμενοι συχνά σε αυτόν ως «*παιδευμένο και φιλογενή, ζηλωτή της μαθήσεως*». Είναι γεγονός πως ο Ιγνάτιος, έδινε μεγάλη σημασία στην εκπαίδευση. Θεωρώντας τη διάδοση των γραμμάτων ως το μόνο αξιόπιστο μέσο για την πνευματική ανάταση του γένους, ως επίσκοπος Αδραμερίου, σημείωσε αξιόλογες προσπάθειες για την ίδρυση σχολείων στην επαρχία του¹⁴. Σύμφωνα με τις σωζόμενες πηγές, ο ίδιος είχε αναλάβει τη διδασκαλία των πτωχών μαθητών στο Δημόσιο Σχολείο Γαλάτιστας, ενώ, σε άλλο σχολείο που συντηρούσε με δικά του έξοδα, είχε διορίσει τον αδελφό του, τον οποίο, ενίοτε, βοηθούσε στη διδασκαλία και των εκεί μαθητών¹⁵.

Με την έναρξη της Επανάστασης, ο Ιγνάτιος, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει, προσωρινά, το διδακτικό του έργο και να ταχθεί στο πλευρό του πρωτοστάτη του Αγώνα στη Χαλκιδική, Εμμανουήλ Παππά. Μαζί με τους συνονόματους του, εθνομάρτυρα επίσκοπο Ιερισοῦ¹⁶ και τον επίσκοπο Κασσανδρείας, συνέβαλε αποφασιστικά στη διάδοση της φλόγας της Επανάστασης στη Μακεδονία, ενώ στη συνέχεια πήρε μέρος στις στρατιωτικές επιχειρήσεις ως επικεφαλής στρατιωτικής ομάδας, την οποία συντηρούσε με δικά του έξοδα¹⁷.

Ενδεικτικό της ανησυχίας που προκαλούσε στους Οθωμανούς η παρουσία του είναι το γεγονός ότι, πριν, ακόμη, την έναρξη των συγκρούσεων, οι εκεί οθωμανικές αρχές, τον συνέλαβαν μαζί με άλλους επισκόπους, όπως τον Δημητσανίτη εθνομάρτυρα Αγιο Ιωσήφ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, και τον έθεσαν υπό περιορισμό. Ωστόσο, ακόμη και υπό κράτηση, ο Ιγνάτιος, δεν σταμάτησε να προετοιμάζει την έκρηξη της Επανάστασης στην επαρχία του, καθώς, στις 23 Απριλίου 1821, απέστειλε προς τους χριστιανούς προκήρυξη, με την οποία τους καλούσε να πάρουν τα όπλα εναντίον των «*οπαδών του αιμοβόρου Μωάμεθ*»¹⁸. Στο αμέσως επόμενο διάστημα, αφού κατάφερε να αποδράσει και να επιστρέψει στην έδρα της επισκοπής του, τη Γαλάτιστα, έδωσε και το οριστικό σήμα για τον ξεσηκωμό, βάζοντας φωτιά στην ίδια του τη μητρόπολη, πράξη συμβολική, που αποσκοπούσε να διαμνησκει προς κάθε αναποφάσιστο ότι «*για να ελευθερωθούμε δεν πρέπει να έχουμε τίποτε, και μετά την απελευθέρωση πάλι θα τα αποκτήσουμε*».¹⁹

B. ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΑΣΣΑΝΔΡΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1833 [ΩΣ «ΠΡΩΗΝ ΑΡΔΑΜΕΡΙΟΥ»]

Μετά την αποτυχημένη «μάχη της Κασσάνδρας», στις 30 Οκτωβρίου 1821, και το τέλος της Επανάστασης στη Χαλκιδική, ο Ιγνάτιος φαίνεται πως επέστρεψε στο διδακτικό και ιερατικό του έργο. Αφού πέρασε στη Σκόπελο των Βορείων Σποράδων, όπου «*δίδαξε την ελληνική*» αμισθί²⁰, στη συνέχεια, μετέβη στην Ύδρα και, τελικά, στην Πελοπόννησο²¹, όπου και πάλι δίδαξε, αφιλοκερδώς, στη Μονεμβασία (Επίδαυρο, Λιμηρά)²². Μάλιστα, η δράση του εκεί φαίνεται πως εκτιμήθηκε τόσο που, μετά από επιθυμία του λαού, η Κυβέρνηση τον διόρισε τοποτηρητή Επισκοπής Μονεμβασίας.²³

Το καλοκαίρι του 1826, μεσούσης της Επανάστασης, ο Ιγνάτιος, κλήθηκε στη Σχολή Σπετσών. Κατά την παραμονή του εκεί, φρόντισε για την εκπαίδευση των παιδιών των αγωνιζόμενων ναυτικών, ενώ, συγχρόνως, παρέδωσε εμπνευσμένα κηρύγματα προς αναπέρωση του ηθικού των κατοίκων²⁴. Τον επόμενο

¹³ «*Θεοφιλέστατε Άγιε Αρδαμερίου κ. Ιγνάτιε... Φρόντισον, παρακαλούμεν την θεοφιλίαν σου, φρόντισον να εύρης ένα φρόνιμον και έμπειρον καλόγηρον, και στείλε τον εις Όλυμπον, να ανταμώνη τους ιδικούς μας καπεταναίους και να τους ενώση με τον Φιλικόν δεσμόν*», Ι. Φιλήμωνος, *Δοκίμιον Ιστορικών, τ. Α΄*, εν Αθήναις 1859, σελ. 84-85. Η επιστολή του Υψηλάντη στις σελίδες 227-228.

¹⁴ Μανουήλ Γεδεών, *Αποσημειώματα Χρονογράφου*, εν Αθήναις 1932, σελ. 237.

¹⁵ «*Απολογία Ιστορική και κριτική ... Παρά Κυρίλλου Κ - 1815*» στον Μ. Γεδεών, ό.π., σ. 237.

¹⁶ Ο Επίσκοπος Ιερισοῦ Ιγνάτιος όταν κατεστάλη η επανάσταση του Εμμανουήλ Παππά «*συλληφθείς υπό των Τούρκων υπέστη μαρτυρικό θάνατο*». Βασίλ. Ατέση, «*Εθνομάρτυρες Αρχιερείς της Εκκλησίας της Ελλάδος 1821-1869*», *Θεολογία* 42(1971), σ. 24. Αφιέρωμα στη μνήμη του είχε και το *Ημερολόγιον της Εκκλησίας της Ελλάδος*, 1971, σελ. 321-322.

¹⁷ Φώτιος Χρυσανθακόπουλος (Φωτάκος), *Βίοι Πελοποννησίων Ανδρών*, εν Αθήναις 1888, σελ. 299.

¹⁸ «*...Ο παρών πόλεμος ὧ ἀδελφοί .. είναι πόλεμος τῆς ἐσσεβείας κατά τῆς ἀσεβείας... Είναι πόλεμος ἱερός καί ὁσοι εἰς αὐτόν ἀποθάνωσιν εἶναι μάρτυρες. ... Ὅσοι δέ ἀδιαφορήσωσι εἶναι (καί ἂν παρησιᾶ δέν τό ὁμολογοῦν) μῶλον τοῦτο εἶναι ἄρνηταί τῆς χριστιανικῆς πίστεως....*». (αυτόγραφο – φυλάσσεται στην Ιστ. Εθν. Εταιρεία, Αρχείο Αγώνα, Έγγραφο 8857). Δημοσιεύτηκε στο άρθρο του Ν. Ε. Παπαϊκονόμου, «*Νέα στοιχεία για τη δράση του επισκόπου Αρδαμερίου Ιγνατίου*» στο academia.edu.com.

¹⁹ Φώτιος Χρυσανθακόπουλος (Φωτάκος), ό. π., σελ. 299.

²⁰ (27/12/1821-10/6/1822). Αυτόγραφο στην Ιστορική Εθνολ. Εταιρεία, Αρχείο Αγώνα Έγγρ. 8857. και Ν. Ε. Παπαϊκονόμου, ό.π.

²¹ Ν. Β. Τωμαδάκης, ό.π., σελ. 118

²² «*...εδίδαξα αμισθί ... από 20 /6/1822 έως 28 /7/1826*», Αυτόγραφο του Ιγνατίου, ό.π., Έγγραφο 8857.

²³ Στις 8/1/1825, Ν Β. Τωμαδάκη, ό.π., σ. 118.

²⁴ Τρ. Ευαγγελίδης, *Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας, τ Β΄*, 1836, σελ. 27. Βλ. και Ευγενίου Κωσταρίδου, *Η Σύγχρονος Ελληνική Εκκλησία* ό.π., σελ. 319.

χρόνο, ωστόσο, όταν η Επανάσταση στην Κρήτη φαινόταν ότι θα επικρατούσε, αναγκάστηκε να αναχωρήσει, καθώς «προσεκλήθη ως Αρχιερατικός τοποτηρητής των ελευθέρων Επαρχιών Κρήτης». Καταφάνοντας στη Γραμβούσα, συνοδεία του Τομπάζη, εγκαινίασε τον εκεί Ναό της Ευαγγελίστριας²⁵, εκφώνησε συγκινητικό λόγο για τους ήρωες που θυσιάστηκαν στον Ιερό Αγώνα, ενώ, στο επόμενο διάστημα, ίδρυσε σχολείο, στο οποίο δίδαξε, ο ίδιος, για ακόμη μια φορά αφιλοκερδώς.²⁶

Επί Καποδίστρια, ο Ιγνάτιος, υπηρέτησε ως Έφορος της Σχολής Αιγίνης. Καθώς εκεί είχαν καταφύγει πρόσφυγες της Χίου, των Ψαρών, της Κάσου και των Κυδωνιών, αιτήθηκε από την Κυβέρνηση, «χάριν των πολλών εξόδων», να παραχωρηθούν στη Σχολή τα εισοδήματα της Μονής Σαλαμίνας. Αν και η Κυβέρνηση δέχτηκε την πρότασή του, από τις σχετικές πηγές, φαίνεται πως η εφαρμογή της αντιμετώπισε δυσκολίες, καθώς, ο Ιγνάτιος χρειάστηκε να απευθυνθεί προς την επιτροπή του οικισμού προσφύγων, προκειμένου «να πείσει τον Ηγούμενον να δίδει τας προσόδους».²⁷

Όλη η πορεία του Ιγνατίου, ως πρώην Αδραμερίου, χαρακτηρίστηκε από ανάλογες πράξεις ανιδιοτέλειας. Είναι χαρακτηριστικό πως όταν ο Καποδίστριας επιχείρησε να τον τιμήσει, για την προσφορά του στον Αγώνα, παραχωρώντας του σύνταξη 200 φοινίκων, εκείνος διέθεσε το ποσό για την ενίσχυση απόρων μαθητών. Ακόμη κι όταν ο Κυβερνήτης, μαθαίνοντας για την ανιδιοτελή στάση του, αύξησε το ποσό στους 300 φοινίκες, με τη σειρά του ο Ιγνάτιος αύξησε τον αριθμό των απόρων μαθητών.²⁸

Με την άφιξη του Όθωνα, ο Ιγνάτιος ήταν μεταξύ των πρώτων στους οποίους απονεμήθηκε «Χρυσούς σταυρός του Σωτήρος» για την προσφορά του στον Εθνικό Αγώνα²⁹, διάκριση η οποία συνέπεσε με την εποχή της εκλογής του στο νέο του αξίωμα.³⁰

Γ. Ο ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΩΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΓΟΡΤΥΝΗΣ – ΑΠΟ ΑΡΔΑΜΕΡΙΟΥ

Ένα ακριβώς μήνα πριν τη σύσταση της «Γραμματείας επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως»³¹, τον Μάρτιο του 1833, ο Ιγνάτιος έβαλε τις δύο τελευταίες υπογραφές του ως πρώην Αρδαμερίου: την πρώτη στο Συνεχές Πρωτόκολλο ίδρυσης «Ι. Συνόδου του Βασιλείου της Ελλάδος»³² και την δεύτερη ως μέλος 7μελούς Επιτροπής για την «εξακρίβωση της καταστάσεως» στην εκκλησία και στα μοναστήρια³³. Στο αμέσως επόμενο διάστημα, εξελέγη επίσκοπος Ερυμανθείας με έδρα τη Δημητσάνα, επισκοπής που είχε προκύψει μετά τη διαίρεση³⁴ της Αρχιεπισκοπής Δημητσάνης και Αργυροκάστρου³⁵ σε Ερυμανθείας (έδρα η Δημητσάνα όπου τοποθετήθηκε ο Ιγνάτιος) και Γορτύνης (έδρα η Καρύταινα όπου τοποθετήθηκε ο πρώην Παραμυθίας Προκόπιος).³⁶

²⁵ Θεοχ Δετοράκης, *Η Τουρκοκρατία στην Κρήτη, Κρήτη, Ιστορία και πολιτισμός*, εκδ. Βικελαία δημοτική βιβλιοθήκη, 1988, σ. 382.

²⁶ Απόστ. Αθ. Γλαβίνας, *Αρχιερείς της Επισκοπής Αρδαμερίου*, σελ. 22.

²⁷ Τρύφων Ευαγγελίδης, ό.π., σελ. 7.

²⁸ Τ. Γριστόπουλος, *Η Αρχιεπισκοπή Δημητσάνης* ό.π., σελ. 253.

²⁹ Το ΒΔ της 20/5 (1/6)/1833 εισάγει το θεσμό του Τάγματος των Ιπποτών του Σωτήρος (άρθ. 3) για να τιμηθούν όσοι «διέπρεψαν κατά τον υπέρ ελευθερίας της πατρίδος αγώνα» (άρθ. 9 α). Ο Ιγνάτιος έλαβε μεταξύ των πρώτων την τιμητική διάκριση κατά το άρθ. 10 γ' δε χρειάστηκε να περάσει από τις προηγούμενες βαθμίδες του Τάγματος. ΦΕΚ 19(20/5/1833), σελ. 131).

³⁰ Το Χρυσό Σταυρό του Σωτήρος, 10/6/1840 παρέδωσε ο «κηδεμών της περιουσίας του[...]αποβιώσαντος» μέσω της Γραμματείας Εκκλησιαστικών στην «επί του Βασιλικού Οίκου και επί εξωτερικών Γραμματεία της Επικρατείας». ΓΑΚ/ΚΥ/Οθωνικό Αρχείο/ΥΕΔΕ/Εκκλ./Φ.129/ έγγρ 059-062.

³¹ Η Γραμματεία Επί των Εκκλησιαστικών κλπ. συστήθηκε με ΒΔ της 3(13)-4-1833. ΦΕΚ 13(10-4-1833), σελ. 81-84).

³² «Κοινοποίησις», ΦΕΚ 23(1-10-1833). Η υπογραφή του Ιγνατίου στη σελ. 176. βλ και Κων. Οικονόμος, *Εκκλησιαστικά Συγγράμματα*, τ. Β', σελ. 168. Αμφιβολίες για την κανονικότητα των υπογραφών εκφράζει ο Κ. Οικονόμος ό.π. σελ. 173-174.

³³ ΒΔ «περί συστάσεως επιτροπής προς εξακρίβωσιν της καταστάσεως της ελλ Εκκλ και μοναστηρίων». ΦΕΚ 11(31-11-1833), σελ. 72. Τη σύσταση της Επιτροπής χαιρετίζει η φιλοκυβερνητική εφημερίδα ΑΘΗΝΑ. *εφημ. Αθηνά*, έτος Α', φ. 101(8-4-1833), σελ. 390, και τη σχολιάζει ο Αμβρόσιος Φραντζής στο Αμβρ. Φραντζής, *Επιτομή της Ιστορίας της Αναγεννηθείσης Ελλάδος*, τ. Γ, σελ. 135.

³⁴ Για να αξιοποιηθούν πρόσφυγες επίσκοποι, εκδόθηκαν το ΒΔ στις 20/11/1833 «Περί προσωρινής διαρρέσεως των επισκοπών...» και το ΒΔ στις 21/11/1833 «Περί διορισμού του Προσωπικού των Επισκοπών του Βασιλείου», ΦΕΚ 38(27-11-1833), σελ. 285-288).

³⁵ Τελευταίος Αρχιεπίσκοπος Δημητσάνης και Αργυροκάστρου ήταν ο Φιλόθεος Χατζής. Ο Χαριουπόλεως Βησσαρίων διορίστηκε τοποτηρητής: «Περίοδος Γ' / Αρ. 101/ Προσωρινή Διοίκησης της Ελλάδος/ Τό Εκτελεστικόν Σώμα/ Προς τό Σεβαστόν Βουλευτικόν...ένεκρίθη ..., ό προβληθείς άγιος Χαριουπόλεως κ. Βυσσαρίων, Τοποτηρητής τής Αρχιεπισκοπής Δημητσάνης...», ΓΑΚ/ΚΥ/Αρχείο Εκτελεστικού (περιόδου Αγώνος)/ Φ. 058/ έγγραφο 99 και ΓΑΚ/ΚΥ/Αρχείο Εκτελεστικού /Φ. 058/ έγγραφο 98].

³⁶ Η ενθρόνιση Προκοπίου τελέστηκε 6/1/1834, στο Βλαχόραφτη από τον Ερυμανθείας Ιγνάτιο, Αλληλογραφία Προκοπίου/έγγρ. 1.

Πρώτο μέλημα του Ιγνατίου, ως Ερυμανθείας, ήταν να αιτηθούν προς τις Αρχές, από κοινού με τον Προκόπιο³⁷, τη διευθέτηση ενός περιεργού διοικητικού προβλήματος: Χωριά «της Πέρα Μερέας», που γεωγραφικά υπάγονταν στην επαρχία Γορτύνης, εκκλησιαστικά υπάγονταν στην Επισκοπή Ήλιδος. Επίσης, τα χωριά Τοπόριστα και Γρανίτσα, της επαρχίας Γορτύνης³⁸ εκκλησιαστικά υπάγονταν στην Επισκοπή Κυναιθής³⁹, ενώ τα Ατσίχολος, Χασοχώρι και Σινάνου υπάγονταν στην Επισκοπή Μαντινείας και Μεγαλοπόλεως. Παρά τις υποδείξεις του Ιγνατίου και του Προκοπίου, το ζήτημα φαίνεται πως διευθετήθηκε, μόνο για τα τρία τελευταία χωριά, καθώς η Τοπόριστα (Νυμφασία Αρχιεπ. Περιφέρειας Βυτίνης) και η Γρανίτσα (Θεόκτιστο περιφέρειας Βαλτεσινίκου), τακτοποιήθηκαν πολύ αργότερα.

Δεύτερο ζήτημα, με το οποίο ήρθε αντιμέτωπος ο Ιγνάτιος ήταν η εριστική στάση του Π. Νέγκα, Επάρχου Γορτύνης, ο οποίος, αυθαίρετα, προσπάθησε να εγκατασταθεί, ο ίδιος, στο Επισκοπείο. Ως Επίσκοπος Γορτύνης, πλέον, ο Ιγνάτιος, με πατρικό γράμμα⁴⁰ επιχείρησε να προσεγγίσει τον Έπαρχο και να δώσει αίσιο τέλος στη διένεξη. Για να αποφύγει μάλιστα τη σύγκρουση, πρότεινε να εγκατασταθεί ο ίδιος «εις κανέν των κατηγορημένων μοναστηρίων»⁴¹. Από την πλευρά της, η Ι. Σύνοδος απαίτησε από την Πολιτεία να επέμβει. Οι Δημογέροντες αναγκάστηκαν να εξηγήσουν στον Έπαρχο ότι το Επισκοπείο ήταν πάντα γνωστό ως «μητρόπολη», κτισμένο προ 30 ετών από τον Αρχιεπίσκοπο Φιλόθεο, με προσωπική εργασία και χορηγίες Δημητσανιτών, σε οικόπεδο που ανήκε στην εκκλησία⁴². Παραταύτα, ο Έπαρχος συνέχισε να προκαλεί. Τον Σεπτέμβριο του 1834 με παράλογη βία⁴³ σταμάτησε εργασίες στο προαύλιο του Καθολικού των Εισοδίων, προκαλώντας κοινωνική αναταραχή (οι εργάτες ξυλοκοπήθηκαν και οδηγήθηκαν στις φυλακές)⁴⁴. Για ακόμη μια φορά, ο Επίσκοπος, Ιγνάτιος, επιδεικνύοντας την απαραίτητη σύνεση κατήυθνε αθέατος τις ενέργειες των δημογερόντων, ώστε να δοθεί ειρηνικά λύση.

Μετά την παραίτηση του Προκοπίου, λόγω γήρατος⁴⁵, η επισκοπή Γορτύνης ενώθηκε⁴⁶ με την επισκοπή Ερυμανθείας «υπό τό ὄνομα Ἐπισκοπή Γορτύνης»⁴⁷. Επίσκοπος ορίστηκε ο Ιγνάτιος. Συνέχισε να διαθέτει το μισθό του για τις ανάγκες της επισκοπής. «*Ἰδία αὐτοῦ δαπάνη*» κατασκευάστηκαν ακόμη και οι νέες σφραγίδες «*διὰ νά δοθῶσιν εἰς τὰς διατηρουμένας μονάς*»⁴⁸. Στη νέα του αυτή θέση, ο Ιγνάτιος συνέχισε, αφιλοκερδώς, το διδακτικό του έργο. Παρά τις υποχρεώσεις του, ως Επισκόπου Γορτύνης βοηθούσε τους «*διδασκάλους της Ελληνικής Σχολής Δημητσάνης*» και δεχόταν αμισθί «*πτωχούς μαθητάς από μακρυνά μέρη*», τους οποίους «*έτρεφε και [...] edίδασκε συγχρόνως τα Ελληνικά μαθήματα και τας επιστήμας*».⁴⁹

Τον Ιούλιο του 1839 ο Ιγνάτιος εξελέγη «σύμβουλος» (τακτικό μέλος) της Ι. Συνόδου. Στην Αθήνα όπου ήλθε ως συνοδικός έκανε μεγάλη εντύπωση η σοφία των λόγων και η λιτότητα του βίου του. Ωστόσο,

³⁷ Στην Αλληλογραφία Προκοπίου («Βιβλίο Εξερχομένων» [1834] στο Επισκοπείο Δημητσάνας έγγραφα 13 με ημερομ. 18/11834 και 38 με ημερομ. 8/3/1834), ο Προκόπιος ζητά από τις Αρχές να υπαχθούν τα χωριά Ατσίχολος Χασοχώρι, Σινάνου και τα «χωριά της Πέρα Μερέας» στην Επισκοπή Γορτύνης.

³⁸ Ο Νομάρχης Αρκαδίας διαβιβάζει στην «*Επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως Βασιλικήν Γραμματείαν της Επικρατείας*» το αίτημα του Ιγνατίου για τα χωριά Τοπόριστα και Γρανίτσα να υπαχθούν στην Επισκοπή Ερυμανθείας. ΓΑΚ/ΚΥ/Οθωνικά Αρχεία/ΥΕΔΕ/Σειρά 001 εκκλησιαστικών/Φ.350/έγγρ.1(19/2/1834).

³⁹ Η Επισκοπή Κυναιθής με έδρα τα Κύναιθα στο Νομό Αχαΐας και Ήλιδος (ΒΔ της 20/11/1833, ΦΕΚ 38(27-11-1833), σελ. 286) προήλθε από την Επισκοπή Κερνίτσης και Καλαβρύτων. Βλ.Κερνίκης Μ. Γεδεών, *Πατριαρχικοί Πίνακες*, σελ. 583 και Β.Α. Μυστακίδου, *Επισκοπικοί Πίνακες, Επετηρίς Βυζαντινών Σπουδών*, έτ. ΙΒ' (1936), σελ. 182.

⁴⁰ ΓΑΚ/ΚΥ/Οθωνικά/ΥΕΔΕ/σειρά 1 Εκκλησιαστικά/Φ. 350/έγγρ. 14β. Το πρόβλημα με το Επισκοπείο φαίνεται να λύθηκε όταν η Ι. Σύνοδος απαίτησε από την «*επί των Εκκλ. κλπ γραμματεία*» να «*διατάξη έντόνως και όριστικῶς νά άποδοθῆ εἰς τον έπίσκοπον ή οίκία*». ΓΑΚ/ΚΥ/Οθωνικά/ΥΕΔΕ/σειρά 1 Εκκλησιαστικά/Φ. 350/έγγρ. 16.

⁴¹ Απάντηση της Ι. Συνόδου προς τη Γραμμ. Εκκλησιαστικών. ΓΑΚ/ΚΥ/Οθωνικά/ΥΕΔΕ/σειρά 1 Εκκλησιαστικά/Φ. 350/έγγρ. 8 και 9.

⁴² Προς τον Β. Έπαρχο Γορτύνης, απάντηση Δημογερόντων. ΓΑΚ/ΚΥ/Οθωνικά/ΥΕΔΕ/σειρά 1 Εκκλησιαστικά/Φ. 350/έγγρ. 10β.

⁴³ «*Ο Β. Έπαρχος έπεμμεν δύο χωροφύλακας οΐτινες μᾶς όδήγησαν σπράχνοντας και δέρνοντας εἰς τό Έπαρχεἶον ...*», αναφορά των Δημογερόντων Δημητσάνας προς τη Γραμματεία Εκκλησιαστικών κλπ. ΓΑΚ/ΚΥ/Οθωνικά/ΥΕΔΕ/σειρά 1 Εκκλησιαστικά/Φ. 350/έγγρ. 18β.

⁴⁴ Η κοινωνική αναστάτωση που προκλήθηκε ήταν μία από τις πολλές που ο Έπαρχος Γορτύνης, δυστυχώς, προκάλεσε στους Δήμους με το βίαιο και εριστικό χαρακτήρα του – με αποτέλεσμα ο λαός να βλέπει με μίσος τις αστυνομικές και στρατιωτικές «Αρχές».

⁴⁵ Με τις ταραχές που ξέσπασαν στην Καρύταινα, έδρα της Επισκοπής Γορτύνης συνέπεσε η υποβολή «*αίτησης άδειας*» για λόγους υγείας και η αμέσως μετά «*παραίτηση*» από τον θρόνο του σεβάσμιου και αγωνιστή αλλά φιλάσθενου επισκόπου Προκοπίου. Μένει να ερευνηθεί αν οι λόγοι υγείας ήταν η πραγματική και η μόνη αιτία παραίτησής του.

⁴⁶ Η διαδικασία για την «*ένωση της επισκοπής Γορτύνης με την Ερυμανθείας*» και η σχετική αλληλογραφία των κρατικών και εκκλησιαστικών Αρχών περιέχεται στο ΓΑΚ/ΚΥ /θύρα 54/φάκ. 4/ έγγρ. 9-15.

⁴⁷ Άρθρο 2 του ΒΔ της 24/7/1834 «*περί παραίτησεως ...*». ΦΕΚ 30(22/8/1834), σελ. 238. Η ρύθμιση αυτή είχε ήδη προβλεφθεί από το άρθρο Γ' ΒΔ 20/11/1833, ΦΕΚ 38(27-11-1833), σ. 285). «*Όταν μία των προσωρινών επισκοπών χηρεύση, θέλει ενώνεσθαι με την εν τω Α' άρθρω αναφερομένην μόνιμον Επισκοπήν του Νομού, της οποίας ο Αρχιερεύς καθεδρεύει εν τη Μητροπόλει*».

⁴⁸ ΓΑΚ/ΚΥ / Οθωνικά/ΥΕΔΕ/σειρά 1 Εκκλησιαστικά/Φ. 129/έγγρ. 9.

⁴⁹ Καλλινίκου Καστόρη, Επικήδειος Ιγνατίου στην εφημ. *Η ΕΛΛΑΣ*, έτ. Α', φ. 13(20/9/1839), σελ 52.

από τις πρώτες, ήδη, συνεδριάσεις «*εκυριεύθη από ασθένειαν*», η οποία, σύντομα, τον κατέβαλε σε βαθμό αδυναμίας συμμετοχής σε αυτές. Στις 17/9/ 1839, δύο εβδομάδες απ' την έναρξη εργασιών της Ι. Συνόδου και παραμονή της εορτής του ονόματος του Όθωνα, ο Ιγνάτιος, «*ανεπαύθη μετά ολιγοήμερον ασθένεια*».

Ο Γραμματέας της Επικρατείας (υπουργός) Εσωτερικών Γ. Γλαράκης είδε με έκπληξη στην αναφορά του ειρηνοδίκη ότι στο οίκημα που έμενε ο Ιγνάτιος, εκτός από «*ένα κρεβάτι ξύλινο με τρεις σανίδες, και «έν μαστούνιον έβενον*», βρέθηκαν μόνο «*19 αργυρές δραχμές, 13 χάλκινες, μία Πανδέκτη και έν ψαλτήριον*»⁵⁰. Αυτό επιβεβαίωνε την καλή φήμη του Ιεράρχη, σχετικά με τον λιτό και συνετό του βίο. Δεν είναι τυχαίο ότι στις εφημερίδες που κυκλοφόρησαν, η νεκρολογία του, εν μέσω πολλών εγκωμίων, κατέλαβε τετραπλάσιο χώρο στην ίδια στήλη όπου δημοσιεύονταν τα σχόλια για τα ονομαστήρια του βασιλιά.

Ο Όθων, από την πλευρά του, τιμώντας το νεκρό τροποποίησε το εορταστικό πρόγραμμα των ονομαστηρίων του ακυρώνοντας, σιωπηρώς τις προγραμματισμένες εκδηλώσεις⁵¹. Η «εκφορά του λειψάνου» πραγματοποιήθηκε με απόδοση τιμών μέλους της Ι Συνόδου⁵², το πρωί της 19^{ης} Σεπτεμβρίου 1839 από τη Μητρόπολη (Αγία Ειρήνη) Αθηνών. Τη σωρό ακολούθησε όλη η πολιτική και πνευματική ηγεσία των Αθηνών⁵³ και πλήθος κόσμου⁵⁴, ενώ τον επικήδειο εκφώνησε ο Δημητσανίτης Ιεροκήρυκας Καλλίνικος Καστόρχης⁵⁵.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Ist. Εθν Εταιρεία, Αρχείο Αγώνα, έγγραφο 8857).
Μανουήλ Γεδεών Πατριαρχικά Εφημερίδες, Εν Αθήναις 1938, σελ. 524
Μανουήλ Γεδεών Αποσημειώματα Χρονογράφου εν Αθήναις 1932, σελ. 237
ΦΕΚ 23 /1-10-1833, σελ. 176.
ΦΕΚ 38 /27-11-1833, σελ. 285-288
ΦΕΚ 30 / 22/8/1834, σελ. 238
ΓΑΚ/ΚΥ/Οθωνικά/ΥΕΔΕ/σειρά 1 Εκκλησιαστικά/Φάκελοι 129 και 350
ΓΑΚ/ΚΥ /θύρα 54 φάκ. 4/ έγρ. 9-15.
Εφημερίδα Αθηνά, Έτος Η' αριθ 654 Τετάρτη 20/9/1839, σελ 3574
Εφημερίδα Αιών, Έτος Α αριθ 100 Τετάρτη 20/9/1839, σελ 3
Εφημερίδα Η Ελλάς, Έτος Α αριθ 13, Τετάρτη 20/9/1839, σελ 52.

Β ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Γλαβίνας Απόστολος,	Αρχιερείς της Επισκοπής Αρδαμερίου, Μακεδονικά τ. 20 [1980], σελ. 20
Γριστόπουλος Τάσος,	Η Αρχιεπισκοπή Δημητσάνης και Αργυροκάστρου, Επετηρίς Ετ Βυζ. Σπουδών, Κ' [1950], σ.253
Δετοράκης, Θεοχάρης	Η Τουρκοκρατία στην Κρήτη, Ιστορία και πολιτισμός, εκδ. Βικελία βιβλιοθήκη, 1988, σ. 382.
Μέξας Γ Βαλέριος,	Οι Φιλικόι. Κατάλογος των μελών της Φιλ Εταιρείας εκ του Αρχείου Σέκερη. Αθήναι 1937, σ. 13
Ξάνθος Εμμανουήλ,	Απομνημονεύματα περί της Φιλικής Εταιρείας, Αθήναι 1845, σελ. 9.
Παπαϊκονόμου Ν. Ε.,	Νέα στοιχεία για τη δράση του επισκόπου Αρδαμερίου Ιγνατίου (στο AcademiaEdu
Πολύκαρπος Συνοδινός	Μητροπολίτης Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως, Ο Αρδαμερίων (κατόπιν Γορτύνης) Ιγνάτιος. Θεολογία Ε' [1927] σ. 126.
Τωμαδάκης Β.Νικόλαος	Ο Έπίσκοπος Αρδαμερίου Ιγνάτιος (1769-1839) Μνημοσύνη Δ' (1972-1973) εν Αθήναις σ. 118
Φιλίμων Ιωάννης	Δοκίμιον Ιστορικόν περί της Φιλικής Εταιρείας Εν Ναυπλία 1834, σ. 316
Χρυσανθακόπουλος Φώτιος	(Φωτάκος), Βίοι Πελοποννησίων Ανδρών. Εν Αθήναις 1888, σελ. 299.
Ευαγγελίδης Τρύφων	Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας, τ Β', 1836, σελ. 27

Αθήνα Μάρτιος 2021

⁵⁰ ΓΑΚ/ΚΥ / Οθωνικά/ΥΕΔΕ/σειρά 1 Εκκλησιαστικά/Φ. 129/έγγρ. 012.

⁵¹ Μετά την καθιερωμένη Δοξολογία, οι βασιλείς επιβίβαστηκαν σε «ατμοκίνητο» πλοίο για την Αίγινα χωρίς μεγάλη συνοδεία και μετά από σύντομη «διασκέδαση» γύρισαν αυθημερόν. *Εφημ. Αιών*, Έτος Α', αρ. 100, 20 Σεπτ 1839, σελ 3.

⁵² «*Η εκφορά του λειψάνου έγινε διά προγράμματος με όλην την απαιτούμενη εις σύμβουλον της Ι. Συνόδου παράταξιν*». Στο *Εφημ. Αιών*, Έτος Α', αρ. 100, 20/9/1839, σελ 3.

⁵³ «*Προπορευομένων των Μουσικῶν καὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ μετὰ φανῶν, ἠκολούθουν: Α. Ὁ Ἱερός Κλήρος, φέρων τὴν Ἱερατικὴν στολήν. Β. Ὁ Πρόεδρος καὶ τὰ μέλη τῆς Ι. Συνόδου φέροντες τὰς Ἀρχιερατικὰς αὐτῶν στολὰς. Γ. Τὸ λείψανον, φερόμενον ὑπὸ ἱερέων ἐνδεδυμένων τὰς ἱερατικὰς τῶν στολὰς. Δ. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Ἐπίσκοποι τῆς Α.Μ., Οἱ Γραμματεῖς τῆς Ἐπικρατείας, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, Ὁ Πρόεδρος καὶ Ἐισαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου μετὰ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν, Ὁ Γ. Ἐπιμελητὴς τῆς Οἰκονομικῆς Διαχειρίσεως. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ ὁ παρὰ τῶ αὐτῶ Συνεδρίῳ Γ. Ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας μετὰ τῶν Ἐλεγκτῶν, Ὁ Πρύτανης καὶ οἱ Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, Ὁ Πρόεδρος, Ἐισαγγελεὺς καὶ τὰ Μέλη τοῦ Δικαστηρίου τῶν Ἐφετῶν, Ὁ Γενικός καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ταμίας, Ὁ Διοικητὴς Ἀττικῆς, Ὁ Γ. Διευθυντὴς τῶν Ταχυδρομείων, Οἱ Ὑπουργικοὶ Σύμβουλοι καὶ λοιποὶ Ὑπάλληλοι τῶν Γραμματειῶν, Ὁ Ἀνώτερος Φρούραρχος Ἀθηνῶν καὶ οἱ ἐν τῇ Πρωτευούσῃ εὐρισκόμενοι Ἀνώτεροι Ἀξιωματικοὶ τῆς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, Ὁ Πρόεδρος, Ἐισαγγελεὺς καὶ τὰ Μέλη τοῦ δικαστηρίου τῶν Πρωτοδικῶν, Οἱ Καθηγηταὶ τοῦ Γυμνασίου, Ὁ Δήμαρχος Ἀθηνῶν, ὁ Πρόεδρος καὶ τὰ Μέλη τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου κλπ*» στο *Εφημ. Αιών*, Έτος Α', αρ. 100, 20 Σεπτ. 1839, σελ. 3.

⁵⁴ *Εφημ. ΑΘΗΝΑ*, Έτ. Η', 20/9/1839, αρ. 654, σελ 3574.

⁵⁵ Αποσπάσματα του Λόγου δημοσιεύθηκα στο *εφημ. Η ΕΛΛΑΣ*, Έτος Α', φύλλο 13, 20/9/1839, σελ 52.